

H. Holbein: Samuel in Savel. (Basel; muzej.)

F. S. FINŽGAR: PROROKOVANA.

Odkod je to, da nihče ne ve? Ali je Sibila, ali meso, ali je duh? Kje je tičalo, da se je nenadoma odkrilo? Ali se je podedovalo in se pletlo skrivnostno od duše do duše? Ali je bila to tajna, ki jo je občutilo vsako srce in je ni upalo izgovoriti, zaradi groze? Ali je resnično plula nad nami, dokler ni zdrknila njena ura in je udarila, da so vsa srca vztrepetala in zakrvavela?

Odkod je, ko nihče ne ve, in vendar šepetajo usta, da so jo čakali narodi, da je že bila med nami, ko je še ni bilo — nje, z grozo prorokovane.

Ni ga več proroka, samo šepet njegovih ustnic živi med nami:

»Ko bodo ljudje nosili krvave srajce za praznik, ne bo več daleč obletenje sveta.«

»In hudo na svetu se prične tedaj, ko se bosta sre-

čala duhovnika na razpotju in se bosta vprašala: Prijatelj, kje je prava?«

»Tiste čase bo vstal kraljič v spodnjih krajih in bo potegnil meč in ves svet bo zaklical: Gorje!«

»In za vojsko osedlana turška mula bo Rajno pila.«

»In hudo bo in ne bo konca dolgo in še in še.«

»In v tistih časih bo šel mož iz Ljubljane in bo prehodil pot do Crngroba in bo iskal ljudi in kar jih bo našel, jih bo vse nasitil z enim samim bokalom pšena.«

»In šel bo drug mož iz Ljubljane do Kôrena in bo kupoval kravo. Ko jo bo našel, ji bo obesil zlat zvonec na vrat.«

»In potem se bo na Sorskem polju pod sedmero-vrhu smreko sedem kraljev glihalo med sabo.«

VOJSKA!

Nad pultom v zakristiji je slonel župnik in bral evangelijski VIII. nedelje po bin-kostih. Pri stavku: Daj odgovor od svojega hiševanja, se je zamislil in obstal. Oči so gledale na odprti evangelijski, toda črk niso več videle; vse čez knjigo so bile zapisane besede: Daj odgovor od svojega hiševanja! Z rokami podprta glava mu je lezla niže in niže. Višnjeva štola, ki si jo je bil nadel čakajoč izpovedencev, mu je silila kvišku na tilnik in še nadenj. On se je pa sklanjal čezdalje bliže do pulta, do evangelijskega in tem večje so bile črke Gospodovega sodnega klica: Daj odgovor! Celó zdelo se mu je, da črke žive, da jih ne vidi, ampak da sliši daljni glas, kakor glas onega, ki veleva, zoper katerega ni pomisleka in ni odpora.

Tedaj se nenadoma odpro zakristijska vrata. Preden je župnik dvignil glavo, je stal pri njem

župan; niti vrat ni utegnil zapreti za seboj. Naglo je hropel in se sklonil prav do župnikove glave.

»Vojska!« je izrinil iz zasoplih prsi.

»Vojska?« je ponovil župnik, se začudil in odstopil za korak.

»Da, vojska!« je potrdil župan. »Oznanite ljudem, naj bero. O polnoči sem dobil brzojavko in sedaj so že tu — lepaki!«

Župan je pokazal zavoj velikih papirjev pod pazduho, se okrenil, odšel in zaloputnil vrata.

Župnik je obstal, kamor se je bil umaknil pred županom. »Vojska!« Saj je bral o vojskah, čul o vojskah, stari veterani so mu pravili o bitkah — ali to so zgodbe, to so pravljice. In sedaj: vojska tukaj, doma — — —

Cerkovnik je zahrkal za njegovim hrbtom in ga predramil. »Čakajo!« je rekel važno in stopil k predalniku, da pripravi paramente.

Župnik se je okrenil in šel mimo velikega oltarja. Ko je pokleknil, je čutil, da se mu koleno trese. Kakor bi se sramoval slabosti, se je naglo vzravnal in odšel proti izpovednici. Več ljudi je stalo tamkaj. Nekdo je zakašljaj in za njim so zakašljali drugi in župnik je zardel; očitek je slišal v teh glasovih, da se je zamudil v zakristiji. Naglo je sedel in odprl v izpovednici okence, ki je zaškripalo. To ga je razburilo, da se je nervozno vznevoljil nase in na cerkvenca. »Zakaj ne namaže reči?«

Za hip je bila zabrisana županova napoved vojske. Mirno je poslušal izpoved stare ženice.

V tem so prihajali novi izpovedenci. Cerkevna vrata so se tiho odpirala in zapirala. Počasi je šel vsakdo do kropilnika, pomočil vanj prst, se prekrižal in se poklonil. Vsi obrazi — mirni, tihi, praznični.

»Moj Bog, nič ne vedo. Še ne slutijo ne. — Da, tale žena! Nekaj slovesnega je v njenih licih, odkar je mati. Nekaj kakor pričakovanje velike reči. Da, tvoj mož je pri 17. polku. Sirota!

In tistile oče. Vselej kleči takole. Krog prstov debeli molek, prste sklenjene, na njih čelo, da je ves obraz zakrit od širokih dlani in se vidi samo še pleša. Štiri fante imaš — vsi vojaki. Si mislil: sedaj počijem. In še ne veš, da ne boš, sedaj ne . . .«

In še drugi so prihajali. Tudi dečki, ki so skušali predreti vrsto in okaniti starejše za mesto bliže izpovednice.

Župnik je izpovedoval, blagoslavljal in odvezoval. In vselej in vsakemu bi bil rad povedal: »Ali ne veš? Bog pomaga! Vojska — vojska . . .« Toda vselej se je premagal in težko čakal, da zazvonijo zvonovi in ga pokličejo maševat.

Zazvonilo je. Cerkev se je polnila. Klopji so bile zasedene, polnilo se je po sredi, v kapelah, pod korom. Orgle so zabučale kakor sicer, pevci so peli. Župnik je pa maševal.

»Ne, takoj jim ne povem. Šele po pridigi.« Tako je sklenil župnik, ko je šel na leco. Govoril je besede Gospodove: »Daj odgovor od svojega hiševanja.« Sam ni vedel, čemu se je razvnel; zdelo se mu pa je, da hoče vsakemu posebe dopovedati: »Glej, ura je, ko se glasi božji glas za vse: za berače, za gospode, za poglavarje in za narode: Daj odgovor! In vendar se mu je zdelo — da nihče ne ume, zakaj se gre; vprašajoče so ga gledali. Celo stari Anže, najvernejši poslušalec pridig, se je zbežal vsled župnikove nezapopadljive ihte in je tuhtal v svojem srcu: Le kaj mu je, gospodu, danes, da se tako za čuda žene? Drugi niti tega niso pomislili, kar

si je upal Anže, in so potrpeali, če se jim ni zdremalo.

Nenadoma je pa župnik prenehal. Kar odsekal je govor in trenutek pomolčal.

»In sedaj, dragi moji, nekaj drugega.«

Zopet kratka pavza. Po cerkvi se je vsa stisnjena celota ljudi zganila — in dvignila glave. Naglušni so zastavili uhlje z roko.

»Vojska bo! Zatorej . . .« itd., kakor mu je bil naročil župan. In potem si je pripravil navduševalnih besedi za tolažbo in za vdanost v božjo voljo — in za ljubezen do domovine — in vendar vseh teh pripravljenih besedi ni nobene izgovoril, ampak je pokleknil in rekel: »Molimo!« ter je začel.

In med molitvijo je natanko občutil, kako je hipoma legla nad vso faro, dasi nepoznana, še nikdar okušena in vendar od vsakega srca občutena groza.

Zvonček je zapel, župnik je pristopil, da nadaljuje. Kakor bi bil prišel pred drug oltar in bi bilo za njim drugo ljudstvo. Orgle se niso koj oglasile. Otroci so se ozirali nazaj izpred oltarja. Po cerkvi na ženski plati se je slišalo usekavanje mater, ki so imele solzne oči.

»Dominus vobiscum.«

Saj ne bi bil smel, a to pot ni mogel, da ne bi bil pogledal ljudstva. En sam hip in je videl in je spoznal, da vse oči zro drugam in ne na oltar, drugam, v daljavo, in da nič ne vidijo v daljavi in so vendar vprte tja s pričakovanjem in grozo.

Tedaj so se prebudile orgle. »Orglavec je tudi vojak,« se je raztresel pri darovanju župnik in mu ni zameril zaradi pavze. In orgle so udarile bučno, kakor koračnica so bili akordi, in na to sam pedal, presekan, staccato — potlej se je vse zililo v mol in je plakala vsaka piščal.

»Kako bi drugače,« je spet zašel župnik od lavabo psalma drugam. »Šest otročičev ima. Če pade?« Hitro se je zbral in poudaril začetek psalma: Lavabo inter innocentes manus meas — ali v tem hipu je vnovič mislil: »Nedolžni so, vsi, ki pojdejo odtod, nedolžni, ki ostanejo. Vsi brez krivde, pa bo tekla njih kri in bodo kapale njih solze zaradi tujih grehov.«

Mehanično je odmolil psalm do konca, in ko se je sklonil sredi oltarja, se je ozrl na njegove misli Križani in mu je govoril: Tudi nad mano niso našli krivice in vendar je tekla moja kri. A ni tekla zastoj. Tudi teh ne bo. Njen krik bo prišel do ušes mojega Očeta.

Kakor župniku, se je godilo množici. Vsa prazniška zbranost je bila uničena. Tudi sicer se je raztresel marsikdo in mu je ušla misel izpred

oltarja vun v hišo, na polje, v hlev. Ali zalotil je in se je vrnil z dušo nazaj in se opravičil pred Gospodom kot otrok, ki ga je igrača premotila, da ni slišal kllica očetovega. Toda danes je volja omagala. Vseh misli so se napotile drugam in ni je bilo volje, ki bi jih priklicala nazaj.

Tamkaj v prednjih klopeh je sedel mlad mož. Nenavadno velik molitvenik je imel. Moški ne ljubijo takih. Toda ta ga je imel in vsako nedeljo se je zatopil vanj, obračal list za listom in se ni ozrl nikamor. Danes so obtičali listi in po pridigi se ni obrnil noben več. Preko knjige se je zazrl v sosedov hrbet, ki je bil pred njim. Drobne rjavkaste kitice so tekle po blagu in se s pole levega in desnega pleča stekale na sredo šiva. Tako ga je presunilo, da spočetka ni mogel čisto nič misliti. Samo te kitice so tekle brez konca in se zamotavale in se spet razpletale. In potem mu je samo še nekaj nejasnega mrgolelo pred očmi, da je gledal in ni več videl. Videl je pa svoj dom, videl ženo in otročička in videl je načrte. Tako je štedil, da so mu očitali skopost, tako je delal in trpel, da so mu kazali norce. Pa se ni zmenil, ker je šel za ciljem. In njegov cilj je bila turbina pri mlinu in v njem novi stroji in elektrika . . . Vse je bilo že takorekoč na dlani pred njim. In sedaj so vsi načrti prekrizani, na vojsko pojde in se morda ne vrne več. Stare stope bodo tolkle, stari kameni tekli, žena bo dvigala vreče in zasipala žito. Nevoščljivci poroko: »Sedaj mu sveti večna elektrika. Ha, ali je bil nespameten, da se je ubijal!« Mraz mu je tekel po hrbtu, da se je prebudil iz težkih misli, a ni videl drugega, kakor da so rjavkaste kitice migljale po blagu sosedovega hrbita.

Poleg njega je bil mož šestdesetih let. Veljak je bil in imovit, pa skromen. Pozno se je oženil — oče mu ni dal — in zato je imel mladega sina edinca — vojaka. Ko je padla s prižnice beseda: 'vojska', je mož zlezal počasi na kolena, molek je ovil trdno krog izdelanih rok, nagubančil čelo in upognil glavo. In nobena jagoda se ni več gnila. Mrličji drže tako molke ovite krog rok. Prišlo mu je, da bi se bil razjokal. Po sili je videl boj, slišal pokanje, gledal mrličje. In tamkaj je ležal njegov sin, kri mu je vrela iz srca in je jecljal: »Z Bogom, oče, z Bogom — umiram . . .« In nankrat je občutil, da ga je tiščalo v srcu, da je vse veselje ubito, da so vsi upi pokopani. V lastni lepi hiši je gledal tuj rod, ki je težko čakal njegove smrti in je godrnjal, ko je on, star in truden in žalosten, kašljal pri peči.

»Našega ne zadene. Štirideset jih že ima. Ne pride na vrsto.« Tako se je tolažila žena Mana, mati

sedmerih otrok. In vendar si je brisala vso mašo solze. »Če bi pa vseeno moral iti?« Zagledala je pred sabo sedem lačnih obrazkov, sedem rok je segalo po kruhu. »O moj Bog,« je vzdihnila tako glasno, da se je soseda ozrla nanjo. »Ko nimamo ne svoje strehe, ne njive, ne nič. Samo njegove roke. In če mu te sovražnik odseka . . .« Spet je potegnila z ruto čez oči. Soseda jo je razumela in se ji je smilila. »Vaš ne pojde! Tako starih ne bodo pobirali. Ne jokaj, Mana!« Mana se je ozrla v šepetajočo sosedo. Z očmi se ji je zahvaljevala in prosila: »Bog te usliši!«

Pri kropilniku je stala Francka. Za čudo je pobledele, ko je slišala o vojski. Počasi in prikrito se je ozrla čez rame na desno. Tamkaj je stal on. V tla je gledal sredi fantov. Toda občutil je njen pogled in je zaslišal vprašanje: »Matija, kaj sedaj?« Zardel je, se prestopil z leve noge na desno in spet povetil glavo. Vse je bilo dogovorjeno. Še pred jesenjo bi se vzela. Sedaj pa to! Če je res, kar slutí Francka? In zdelo se ji je, da vsa vojska ni tako grozna, kakor bo grozna njena sramota.

Župnik je maševal, strežnik pozvanjal. Ljudje so se križali in trkali mehanično na prsi. Ko so vstali k zadnjemu evangeliju, je pogledal sosed soseda in vsak je občutil, da ga je sram. »Če mi je videl v srce sedajle, kako sem se bal. O, skrijem.«

Orglavec je odprl vse registre, po cerkvi je zagrmelo, ljudje so se usuli iz nje. Fantje prvi, za njimi možje. Celó žene, ki so rade pomolile še po maši, niso strpele, da bi župnik odšel v zakristijo.

»Sedaj gremo!« je kričal fant sredi gruče pred cerkvijo in si popravljaj klobuk po strani. Občinski sluga je stal na kamenu. Krog njega so se gnetli fantje in možje.

Za njihovim hrbtom so hitele ženske proti domu.

»Petrin, beri! Kaj se obiraš?« je zaklical nekdo izmed množice nad sluga.

»Še prezgodaj izveš, fantè! Torej poslušajte:

Njegovo c. in kr. Apostolsko Veličanstvo je najvišje blagovolilo zapovedati mobilizacijo . . .« Sluga je bral, slabo bral, zato s tem bolj važnim izrazom na licu. In ko je končal, je dostavil:

»Potemtakem veste, da morate vsi na vojsko!«

Nato je skočil s kamena in si naredil gaz med gnečo.

Nekdo ga je vprašal o nečem.

»Berite! Nabijem vam na občinsko desko!«

Naglo je odšel na vas, ljudje so krenili molče v gručah za njim.

(Dalje.)

Paolo Uccello: Boj jezdecev. (Firenze; Uffizi.)

F. S. FINŽGAR: PROROKOVANA.

PRED OBČINSKO DESKO.

Lobčinski sluga Petrin je prinesel lestvico in jo prislomil na zid, kjer je visela črna razglasna deska. Široko se je razkoračil, da je dosegel stopnico; zakaj prvega klina ni bilo v lestvi. V roki mu je vihral velik plakat, iz žepa mu je gledal ročaj kladiva, z zobmi je držal žeblje.

»Kam lezeš gor do strehe?« se je oglasil Mlinarjev, najstarejši fant v vasi.

»Ali bomo hodili brat na lestvo?« mu je pomagali drugi.

Petrin je stiskal z zobmi žeblje, razgrinjal plakat po zidu, segel po kladivo in začel.

Prvi žebelj mu je izpodletel in padel na tla.

»Poberi!« je zarežal na dečka, ki je stal ob lestvi. Ob tem so mu zdrknili vsi žebliji izmed redkih zob.

Petrin se je razjezil, se okrenil na lestvi in srdito gledal med ljudi, ki so se smejali.

»Sedaj se vi smejete, jutri se bom smejal jaz; gotovo, da se bom, kakor je žalostna ta reč.«

»Zabavljaj ne boš,« je iztegnil kovač težko, črno roko, ki je tudi nedelja ni mogla do dobra umiti.

»Le žugaj, kovač ti vedno žugaš. In vsi žugate in se upirate zoper vsak razglas, ki vam ga pribijem na desko. Ampak ta-le vam zaveže jezike.

Le poglejte!«

Petrin je povzdignil plakat in kazal s kladivom na podpis: »To ni župan, tudi okrajni glavar ni, to je — s sklanim glasom je kakor zapel — to je c. in kr. Apostolsko Veličanstvo. Kovač, modrijan, ali veš, kdo je ta?«

»Bolje ko ti!«

»No, torej...«

Petrin se je spet iztegnil na zid, jemal žebelj za žabljem iz rok dečku in pribijal. Ko je dovršil, je zlezol molče z lestve, jo zadel na rame in odšel.

»Preberi!« je zaklical za njim Mlinarjev.

»Če ne znaš brati, se zapiši v šolo!« mu je odvrnil užaljeni Petrin ter zavil na dvorišče, kjer si je izposodil lestvo.

Gruča je pristopila bliže k zidu. Kolenov Jaka, bivši četovodja in načelnik gasilcev, je začel brati naglas.

»Pet zborov je vpoklicanih,« je razlagal. »Med njimi tretji, to je naš zbor.«

»Pa do katerega leta?« je rinil kovač v ospredje.

»Vsi do dvainštiridesetega!«

»Beri še enkrat,« je prosil siv mož iz ozadja. Glas se mu je tresel.

»No, poslušaj: Vse dvainštiridesetletne in mlajše črni vojski zavezane osebe. — Ali si razumel?«

»Bog se usmili,« je polslišno zaječal sivi kmet iz ozadja.

»Huda bo,« je omenil kovač čisto ponižno. Zobe je naglo stisnil in po bledem licu so mu utripale mišice.

»Sedaj se gre pa zares, ko so nas zgrabili vse naenkrat.«

»Prorokovana, prorokovana, prijatelji!«

Vsi so se ozrli za hripavim glasom, ki je zaklical od zadaj. Tamkaj je stal na palico uprt starček Snoj. »Prišla so leta sv. Šembilje, le verjemite, da so prišla.«

»Pojdite no, oče, Vi in Vaša Šembilja,« se mu je porogal Mlinarjev in se zasmejal sam, ko se drugi niso.

»Le smejaj se! Sv. Šembilja je bila Salomona sestra in svetnica, ti si pa galjot! In Bog ji je razodel: Po Kristusu tisoč, pa nič več tisoč, potlej pa še in še. In taka bo stiska takrat, da še svojim šolnom ne privoščiš, da bi bili na svetu. Potem bi pa še sama rada od mrtvih vstala, tako bo dobro.«

»Pa — pa — pa!« je oponašal Mlinarjev Snoja in si svalkal cigareto.

»Sitnež,« je sunil sosed s komolcem Mlinarjevega. Starček se je obrnil in počasi odšel.

Med gručo je utihnil vsak dovtip. Začelo je rositi. Nekateri so razpeli dežnike.

»Kaj hočemo,« je izpregovoril kovač. »Kar je, to je.« Poskušal je, da bi se nasmehnil. Ali bila je bridka žalost v tem smehu. Vsi so ga pogledali, kakor bi iskali pri njem, večnem uporniku, poguma. Toda strah so videli na njegovem licu. In ko niso vedeli ničesar govoriti, so začeli:

»Ti si pri sedemnajstem, kaj ne?«

»Pri sedemindvajsetem, pri domobrancih.«

»Jaz pa še sam ne vem, kam spadam. Nikoli nisem pogledal knjižice.«

»Saj vi ne pojdete v ogenj! Železnice boste stražili, starci!«

»Jaz pa pojdem v ogenj. O, kako bomo gonili sovražnika!«

»Ti ga boš gonil, seveda. Frakeljne na mizi!«

Pijanček se je razsrdil in tiščal v fanta, ki ga je osramotil.

»Pojdimo!« se je oglasilo več mož. Nekdo je zaklical:

»Živio domovina!« Fantje so se oprijeli za ramena in zapeli skoz vas: Le ta soldaški boben . . . Možje so odhajali v gručah, ki so se ob vsakem razpotju delile in manjšale, dokler niso šli po trije, po dva vsak proti svoji vasi. Oni sivi kmet, Jančar s Kozjega hriba je bil, je šel kar sam navkreber. Roke so mu visele trudne in izdelane ob truplu, ki se je nagnilo v strmini daleč naprej. Res je bil siv, v rodovini je bilo to, da so vsi zgodaj osiveli, toda je bil še trden in druge kratki je hodil v hrib tako hitro, da je mladina pešala za njim. Danes so mu bile noge težke. Kakor lene stope jih je prestavljal in se spotikal ob vsaki korenini. Misli so mu vrvele po glavi: Žena, šest otrok, nekaj dolga . . . Pred sedmimi leti je pogorel, drugo leto po poroki. Sedaj je vse novo, vse prezidano in prekrito. — Sin je že za toli, da mu vodi in vrdeva. Je mislil: Sedaj bo konec križev — in ti pride najtežje. Videl je samo krogle, bajonete in kri. Na čelu ga je ščemelo, da se je popraskal. »To-le nekaj pomeni! Semkaj me bo pičil sovražnik. Je že vun. Prav gotovo padem. Če koga prizadene, mene gotovo. Če je ogenj, je pri meni; če je toča, ji ne uidem; če crkajo prasci, k meni pride konjedec. Toda to se popravi. To se pa ne bo. Bog ve, zakaj se dajejo cesarji med sabo. Nam kmetom mapa pokaže, kje je meja, in mir besedi. Ti pa z vojsko drug nad drugega. — Kakor je božja volja,« se je odkril trhlemu ‚bogcu‘, ki je slonel na bukvi vrh hriba. Tamkaj je postal in se ozrl v dolino. Slišal je petje fantov.

»Maraj se njim, ki so sami. Da jih imam jaz sedaj štiriindvajset in ne žene in ne otrok, no —«

Jančar se je ozrl po bregu, kjer se je svetila izza drevja streha njegove hiše. Dobro je razločil na dvorišču ženo, ko je posipala kokošim. Ob njej sta stala dva samosrajčnika. Sam ni vedel, kaj ga je pograbilo ta hip. Ali je bil napuh, ali žalost, ali nagajivost — pogum ni bil, to je sam dobro vedel. Zamahnil je s klobukom in zavriskal, da se je razleglo po leseh. Žena na dvorišču se je ozrla proti vrhu, otroka sta se oprijela njenega krila in kazala proti ‚bogcu‘. Jančar je zavriskal še enkrat. Tedaj ni žena več segla v pehar z roko, vsega je poveznila pred kokoši, se hitro zasukala in potegnila s seboj otroka v hišo.

Jančar je videl in je vse razumel. »Še enkrat, nalašč!« In je spet zavriskal.

Potem se je spustil po klancu. Noge niso bile več trudne. Tudi misli so se mu naenkrat zvedrile in sredi čela ni več občutil ščemenja.

»Dobro jutro,« je pozdravil na pragu, ko je žena devala zajtrk v skledo.

»Sram te bodi,« je rekla žena in se ni niti ozrla. Jančar se je zasmejal. Zakaj natanko to je pričakoval.

»Zakaj me bo sram?« je vprašal nagajivo in dvignil oba otroka, ki sta pritekla k njemu, v naročje.

»Tak sivec in vriskaš navsezgodaj. Prav treba ti je piti; pomisli vendar!«

»Ti pomisli, ti! Zame misli cesar, ki me je poklical na vojsko!« Jančar je pritisnil tako tesno otročiča na prsi, da sta zaječala.

Žena se je obrnila proti možu. Nemo mu je zrla v oči.

»Moj Bog, ali se ti blede?«

»Zares, Franca, vojska je in vsi gremo, koj jutri.« Glas moža se je nenadoma izpremenil. Spustil je otroka na tla, stopil k ženi, jo prijel za roko, potem jo objel, kakor že davno ne. »Vidiš, Franca, tudi to smo še učakali. Morda ti sežem jutri zadnjikrat v roko.«

Žena mu je gledala topo v lice. Njene plahe oči so prosile: Reci, da lažeš; lepo te prosim, reci tako in ne muči me do smrti. On pa ni rekel besedice več. Globoko je vzdihnil, stisnil ženo za roko in odšel v hišo.

Franca je obstala na mestu. Roka je pričela iskati klopi, počasi se je sesedla nanjo in krčevito zajokala. Otroka sta pribežala k njej in jokala z materjo.

In nič drugače ni bilo po drugih družinah. Vsak mož, vsak fant je skrival žalost in nepoznano nervoznost, ki se je nenadoma vzbudila. Matere, ki so bile pri prvi maši in so slišale vojno oznanilo, so pričakovale vse vznemirjene mož, da se vrnejo. Krog Mane, žene tovarniškega delavca, se je zgrinjala kopa otrok, ki so ob njenem prihodu iz cerkve zlezli izza peči in iz postelje, ki je bila ena edina za tri najmanjše, kjer so ležali počez, ne podolgem. Vsi neumiti, nepočesani so čakali zajtrka. Mana je podkurila trikrat, pa ji je vselej ugasnilo. Roke so se ji tresle in vsa gluha je bila za prošnje otrok. Celodojenčka v zibki je pozabila in ga ni dvignila iz mokrih plen. Prestavljala je lončke, hodila na prag, zadirčno se branila otrok, šla v hišo, odložila ruto, se vrnila spet v vežo in spet šla v hišo iskat predpasnika.

Ko je zaslišala na cesti glas moža: »Z Bogom, Andrej! Torej jutri z desetim vlakom,« je stopila na prag.

»Dolgo si se zamudil?« je rekla z velikim premagovanjem mirno, z navadnim glasom.

»Že spet me karaš.«

»Saj ni res!« V glasu je že trepetal jok. Umaknila se je v vežo pred možem.

»Sedaj se ti bo povračevalo. Vsako urico, ki sem jo presedel s prijatelji, si mi oponesla. Sedaj pa imaš!«

Mož je šel naglo mimo žene v hišo in se sedel na stol, tako truden, kakor tistikrat, ko je delal akordno delo in se zaradi otrok mučil na smrt. Žena je šla za njim. Otroci so se oprijeli njegovih kolen, lezli na klop, Jernejček mu je snel klobuk in si ga del na kuštravo glavico. Mož jih je gledal, pokladal na njih ramena roke, jih božal in molčal.

»Moj Bog, ali je res?« je rekla Mana in iskala rob predpasnika, da ga dvigne k očem.

Mož je še vedno gledal otročiče in je molčal.

»Res je, že vem. V očeh ti berem! O ti moj Kristus!«

Stisnila se je na klop k peči in si zakrila lice s predpasnikom. —

Tudi oče s plešo, oče štirih vojakov, se je potuhnil, ko je prišel domov. Dva sina sta vrdevala, dva sta se še potegovala pri peči.

»Sedaj se boste učili pokorščine. Moja beseda ni bila nič. Nauči pa vas cesarska.«

»Prava reč, če je vojska,« je godrnjal zaspani Viktor.

»Zate je vse prava reč,« je ponovil oče navidez malomarno, ko bi bil najrajši zajokal. —

Za popoldne je bila oznanjena evharistična procesija. Nenavadno zgodaj so se začeli ljudje zbirati. Pred cerkvijo se je trlo moških. V gručah so stali in se glasno pogovarjali. Včasih je udarila ta in ta gruča v vesel smeh. Nekateri fantje so si nataknili krivce za klobuk.

Župnik je gledal pri oknu prihajajoče množice.

»Kot ob Vstajenju ali sv. Telesu, toliko jih je. Moj Bog, vse čuti. — Torej to je črna vojska. — Kdo je slutil, kaj je črnovojnik. — Ko mi pridemo na vrsto, takrat bo že itak vsega konec. Tako so vsi mislili. Jaz tudi. Na, pa ti eno in isto uro pometejo vse. — Viž jih, kako se šalijo! To so naši ljudje. Prvi hip se sključi, ko ga udariš. Potem se ti pa takoj spravi kvišku in je za komolec večji kot prej.«

Zazvonilo je. Sprevod se je uredil. Dolga vrsta. Solnce je sijalo izza raztrganih oblakov, ki so leteli od juga proti severu. Bele rute so se svetile v solncu. Sredi vrste se je zibalo rdeče nebo, ob njem sta vihrala banderčka. Oblački kadila so širili slovesen vonj.

Župnik je molil. Z vso dušo je klical Odrašenika. Z rokami je molil, ko se je tesno oklepal monštrance.

»Prosim te zanje! Varuj jih! Vrni otrokom očete, materam sinove! Miserere — prizanesi svojemu ljudstvu!«

Mlada otava je dišala ob cesti. Redki cveti so gledali sprevod. Iz požetih in razoranih njiv se je kadila sopara.

Zvonovi so zvonili. Iz odprtih lin so se belili rokavi fantov, ki so gonili zvonove, da je trepetal križ na slemenu strehe. In vendar je rekel sosed sosedu šepetaje:

»Kaj, da tako žalostno zvoni?«

»Kakor k pogrebu,« mu je pritrdil nagovorjeni in začel spet glasno moliti.

Po opraviilu je bil župnik v pisarni. Hodil je gorindol. Sedel k pisalni mizi, odprl knjigo, jo spet zaprl in šel k oknu. Iz dveh vaških gostilen je prihajal hrup.

Gledal je na polje, po katerem je bilo vsako nedeljo toliko samotnih izprehajalcev. Danes ni bilo nikoogar. Celo polje je kakor otrpnilo, molčalo in strmelo.

Potrkal je na vrata.

Vstopila sta dva gospodarja.

»Z Bogom, gospod župnik!«

»Ni mogoče! Ali nista že čez dvainštiri-deset?«

»Samo eno leto manj.«

»Zares sem sodil, da sta starejša.«

»Kaj hočemo.«

Sicer zgovorna moža nista vedela kaj govoriti. In še te besede so zaostajale nekje v prsih. »Z Bogom,« sta ponovila in segla župniku v roke.

Ko sta odšla, so začeli prihajati drugi. In nihče ni imel ničesar povedati kakor ta »Z Bogom«, izgovorjen od vsakega z ustnicami, ki so rahlo trepetale, z glasom, ki je bil čisto tuj in je izražal grozo in strah: »Otroci, žena, kaj vse drugo.«

Začeli so prihajati tudi fantje. Nekateri so bili že nekoliko vinski. Viržinke so kadili.

»Jaz se kar nič ne bojim,« je govoril pogumno Kodranov Jaka.

»Kaj bi se bal,« mu je pomagal tovariš. »Poskusili bodo, kakšni smo pri sedemnajstem. Z Bogom!«

Hrupno so odšli po stopnicah in si pred župniščem takoj spet zapalili viržinke, ki so jim v sobi ugasnile. In krenili so nazaj v gostilno.

Župnik je gledal za njimi in jih je bil vesel in jih je bil žalosten.

V krčmah je pa ginil strah. Razlegalo se je petje. Po cestah so se oglasili vriski. Možje so se pomladili in sedli med fante. Razvil se je dovtip, kakor strelice so letele zabavljice od mize do mize. Toda danes niso ranile. S smehom so jih sprejemali in vračali.

Posebno dolg fant se je motovili sredi sobe in si vihal rokave ter kazal, kako se bodo borili. Nekdo je razbijal po mizi in klel srbskega študenta, ki je naredil vojsko.

»Zato ne bo mojih otrok nihče študiral,« je pribijal ob mizo.

»Najslabši človek je takle potegonski študent. Odero naj ga, živega!«

»Saj jih bomo drli,« se je oglasil motovilež sredi sobe.

»Ti jim ne boš delal škode, burklež!«

»Več kot ti, ki si zanič in boš sedel doma pri ženski in otrocih. Mi gremo pa na vojsko! Živio vojska!«

»Živio vojska, seveda, ki nimaš ničesar izgubiti. Kaj pa mi? Oba konja sta potrjena, voli zapisani in vozovi. Pa bo prišlo: Daj konja, daj vola, daj žita. Kaj to ni vojska? Boš govoril!« In je udaril ob mizo, da so odskočili kozarci.

»Zapojmo, zapojmo!« so silili drugi, ko so zapazili, da se prepirača razvnamata — — —

V pozno noč so odmevali glasovi, se razlegali vriski.

Župnik ni mogel zaspati.

»Kako bi mogli drugače?« je razmišljal in se ni srdil nanje.

Bal se je samo jutra.

»Če jih ne bo, kakor sem jih povabil? Če se opijejo?«

Odzvonilo je dan. Župnik se je truden oblačil. Oči so ga ščemele. Ko ni bilo spanca, je začel brati in bral po sili skoro vso noč.

Počasi se je naravnal v cerkev. Ko je prestopil prag, je zagledal trumo senc, ki so čakale.

»Deo gratias, deo gratias,« je ponavljal, ko si je oblačil roket. Ob velikem oltarju je za hip pokleknil. In njegova molitev je bila, na dnu srca porojena, samo vzdih:

»O Bog, o Kriste, poglej, kako so tvoji!«

In je šel spovedovat.

(Dalje.)

Znamenje nad Podutikom.
Fot. Ant. Gregorec.

F. S. FINŽGAR: PROROKOVANA.

27. JULIJA 1914.

Jančar s Kozjegega hriba se je tega jutra tudi ravnal k maši in za odhod, vse hkrati. V rdečo ruto mu je navezala žena odhodnico, ki jo je prijel s trdo roko in se napotil. Žena in otroci so šli za njim do bogca vrh hriba.

»Pa z Bogom! Da mi ne prodaš voli pod ceno. — Na prašiče pazi, da jih ne opariš. — Za ozimino ti zorje Matic. Sem ga že naprosil. Lačni ne boste. In za otroke naj ti Torgelc koj pomeri čizme. Z Bogom, no!«

Jančar je predejal sveženj v levico in pomolil ženi roko, ki jo je stiskala in ga gledala z rdečimi, objokanimi očmi. Otroci so se tiščali matere, najmlajši je še ves zaspan mosljal ob drobnem prstku.

»Ne veš, kako mi je hudo. Kar tako mi nekaj pravi, da te ne bo nazaj!«

Žena je poprijela Jančarjevo desnico tesneje in začela glasno ihteti.

»Ne jokaj! Kar je, to je. In če me ne bo, boste že rili.«

»Slišiš, pri fari vabi. Z Bogom!«

Jančar je izmaknil ženi desnico, potapljal vsakega otroka posebe po glavi in mu naročal, da naj bo priden in naj mater uboga. Nato se je naglo obrnil in se spustil po klanecu. Žena je gledala za njim, dokler ni izginitil v gostem bukovju,

nato se je ozrla na šestero otrok, ki so jokali ob njej, pogledala na bogca, pokleknila predenj in začela moliti. Otroci so pokleknili poleg nje; na vzhodu je zažarela zarja.

Jančar je pa tekel navzdol. Ko je slutil, da ga nihče več ne more videti, se je ustavil in se obrnil še enkrat proti bogcu. Tiho so visele nad njim zelene veje, v suhem listju je zašumela tuintam zdramljena kobilica in se preskočila. Jančar je vrgel sveženj na tla in sedel nanj. Sključil se je v dve gubi, prste zaril v lase, da se mu je dvignil klobuk in zdrsnil po plečih na tla. Potem ga je začelo mrzlično stresati, tiščati in peči ga v prsih, dokler ni izbruhnilo in se mu niso udrle solze ter je zaihtel na glas.

Ko se je razjokal, se mu je izvila in iztrgala iz srca težka, zamorjena bolečina. Obrisal si je solze z veliko ruto, vstal in se obrnil proti vrhu klanca.

»O Bog, tebi jih izročam. Naredi in ravnaj z njimi, kakor sam najbolje veš, da je prav!«

Poiskal je klobuk, dvignil sveženj in odšel.

Jančar je skrtil v cerkvi sveženj v zadnjo klop in se začel pripravljati na obračun z Bogom.

»Ubijal nisem, kradel nisem, goljufal še nikoli nobenega; če molimo? — Seveda molimo.

I kaj imam? Navadne grehe; kakšno jezo nad živino, zadremlje se mi pri pridigi. — Ne kolnem

pa ne. Kar sem se oženil, kar nič, zavoljo otrok, da jih ne pohujšam. Samo v mislih mi pa pride, da bi bentil od jeze. Pa mi je žal, še za misel mi je žal. — Nad ženo res zarezim včasih. — Udaril je vendar nisem nikoli. — Saj jo imam rad. — Zares. Moj Bog, šele to uro sem spoznal, kako jo imam rad. Zato sem jokal. Ali imam še kaj? — Aha, Kozjeglavca sem zadnjič ozmerjal, ko je preklje sekal v mojem. Naj jih seka, če hoče. — Na vreme sem tudi pogodrnjal letos. Ali nam je tako od sile nagajalo, da sem takorekoč vsak cent sena ukradel ljubemu Bogu, da mi ga ni zmočilo. — Mhm — dva zajca sem ujel v zanjko. Pravzaprav tega nimam za greh, povem pa vseeno. Zaradi zajcev bi bilo res neumno, če bi se vical. Takole. Sedaj je menda vse.«

Tako si je Jančar izpraševal vest.

Po maši so postali možje in fantje pred cerkvijo. Ko je prišel mednje Jančar s svežnjem, so se začudili.

»Glej ga, kaj misliš, da boš preje doslužil, če tako hitiš,« se je šalil Mlinarjev.

»Ali ne greste?« je vprašal nekam plašno Jančar.

»Na enajsti vlak!« so rekli.

»Na enajsti?« se je zavzel Jančar.

Fantje so prižgali cigarete.

»Pojdimo zajtrkovat. Morda ne bomo več skupaj,« jih je sililo več naenkrat.

Nekateri so se pomišljali, nazadnje se je pa ganila vsa gruča in je šla v gostilno.

Ko je Jančar izpil pol litra rebulje, se je razvnel. Odkril se je in stopil sredi sobe ter začel peti: Pobič sem star šele osemnajst let... Družba se je zasmejala dovtipu, Mlinarjev je hitro snel ogledalo s stene in ga je držal pred Jančarja: »Poglej se — pobič-sivček!« Toda Jančar se ni dal ugnati. Trdovratno je pel pobiča in ga izpel do konca.

Nato je sedel spet za mizo in umolknil. Zapeli so drugi. Jančar je pogledal na uro. Še sedem ni bila. »Še štiri ure,« je računil. Nenadoma ga je poklicalo. Popustil je načeto četrtinko vina na mizi, porinil k njej tri desetice in se za hrptom pevcev izmuznil.

»Z Bogom,« je parkrat zavpil na vasi, ko je srečal znanca, in se hitro obrnil v hrib. V prvo leščevje, ki ga je naletel ob poti, je vrgel sveženj in se naglo, sunkoma pričel poganjati navkreber.

»Sedaj šele vem, kako jih ljubim,« se je od-dahnil pri bogcu in dolgo gledal na hišo in na hlev.

Vsako svojo njivo, vsak svoj travnik je pre-motril. Po gozdu je iskal presek, da je našel svoje

parcele. Za vsak gaber je vedel, vsako smreko-sušico poznal. S prstom bi bil pokazal parobke in povedal, kdaj je odsekal tu, če za prodaj ali če za dom.

»Prehitro je prišlo,« se je opravičeval. »Kar nič se nisem poslovil od vas.« Dvignil je klobuk, zakrožil z njim po zraku in govoril njivam, travnikom in gozdu: »Z Bogom! Z Bogom!«

Potem je stekel po bregu. Za hišo je ustavil korak in se bližal durim po prstih. Nikogar ni bilo na dvorišču. Le kopa kokoši je čepela pred podom in celo mogočni petelin je sedel na plotu tih in zamišljen.

Ko je Jančar odprl vrata, se žena Franca prvi hip ni niti ozrla. Skozi okno je bila zave-rovana v daljavo, otroci so sedeli po tleh in na klopi.

»Kakor bi bil praznik,« je izpregovoril.

»Lej ga!« se je zganila žena. »Ali si prišel nazaj? Zmotili so se, kaj ne? Ti ne pojdeš?«

»Drugi gredo šele z enajstim. Pojdem pa še jaz.«

Blaž Jančar je sedel za mizo in zdelo se mu je, da je grozno truden. Glavo je podprl ob dlan, z desnico je brskal drobtinice, ki so bile ostale od zajtrka raztresene po mizi. Vso pot je zbiral misli — in bilo jih je veliko — da jih še pove in razodene ženi. In ko je bil pred njo, ni imel besede.

»Ali si bil v cerkvi?« je pričela žena, ki je ob oknu takisto poprej premišljevala sto reči, ki jih ni vprašala moža, in ji je bilo žal.

»Bil.«

»Ali vas je bilo veliko?«

»Veliko. Več kot polovica gospodarjev nas gre. In fantov — kar vsi.«

»Če bi ti hitro kaj skuhal?«

»Saj nisem potreben. — Franca, ali greš z mano na postajo?«

»Rada.« Saj bi bila tudi v cerkev šla, pa se mu ni upala reči.

»Pa skuhaj kaj; eno uro imava še časa.«

Jančar je podrgnil drobtinice na kup, potem je šel iz hiše. Najmlajšemu otroku je pomolil prst, katerega se je Janezek tesno poprijel in koračljal z očetom. Šla sta v hlev.

Krave so se vse hkrati ozrle na gospodarja in Dima, najstarejša, je veselo zamrčala.

Telička je imela pod sabo. Teliček je po-skočil, potresel z belim repkom in poskusil za materjo zamukati.

Gospodar ga je bil vesel in je hitro sklenil:

»Ne sme ga prodati. Priveže naj ga. To ji moram še naročiti.«

Jančar je šel od krave do krave, pobožal Savo, popraskal Pisano med rogovi, vrgel zjedi iz jasli, potipal vola in bil zadovoljen.

Nato se je podal na pod. Janezek je prilezel po vseh štirih do praga in sedel nanj. Oče je prepeljal slamoreznico v kot, vzel metlo in porinil nekaj raztresenih bilk h kupu rezanice. — S poda je šel k vozem, ogledal zavore in poskusil kambe pri jarmih. Potem je zlezal po lestvi na podstrešje in presodil kupe sena, računil, koliko voz bo otave in koliko utegne biti otepov. Vse je kazalo, da se ni bati zime. Tudi v kaščo je šel, kjer je pregledal žitnice in zalogo starega žita. Še h kozolcu se je napotil in prešteval brane, dasi je vedel skoro za vsak snop.

Žena je pripravljala cvrtje. Skrivoma je prihajala na prag in pogledovala za možem. Čim bolj skrbno je mož ogledaval vse malenkosti, tem bolj je njo skrbelo.

»Oh, pomeni! Vse to pomeni,« je vzdihovala ob ponvi. »Še enkrat ga je Bog poslal nazaj. Po slovo je prišel za vselej.«

In spet je šla na prag in videla, kako je Blaž potipal vsako ljubo reč na dvorišču. Celu hruški, na novo usajeni, je popravljal kolec in jo trdneje privezal.

»Pomeni, to je spomin! Nikoli več ga ne bo nazaj!« je vnovič vzdihovala žena in skladala cvrtje v skledo.

»Še ti jej,« jo je silil mož in hrustal jed, kakor je ni bilo zlepa na mizi pri Jančarjevih.

»Bom že. Se moram še preobleči.«

Jančar je ostal sam z otroki. Vsak je dobil cvrtja, vsak naukov.

Ko se je vrnila žena, ji je mož ponudil skledo.

»Skoro vse smo pojedli.«

»Kar dajte; saj se mi ne ljubi.«

»E, nekaj vseeno zagrizni.«

Franca je odlomila kosček zase, ostalo je dala Janezku.

»Kar čas bo,« je pogledal Jančar na uro.

»Pojdiva!«

Stara teta Urša je prevzela v varstvo družino, onadva sta pa odšla na postajo.

Še preden sta prišla do leščevja, kamor je bil Jančar skrnil sveženj, sta videla po dolini zборе ljudi, ki so vsi hiteli za istim ciljem. Tuintam je pešce prehitel voz, preobložen z moškimi, ki so vriskali. Nekateri vozovi so imeli zastavice.

»Kako je prav, da sem šla. Le poglej, saj je ženskih več na cesti nego moških,« je kazala Franca s prstom na pot.

»Seveda je prav,« jo je pogledal Jančar in hitel pred njo v dolino.

»Poglej, župnik gre tudi!« je spet začela ona, ki je komaj dohajala moža.

»Saj res,« se je on za hipec ustavil. »Župan gre z njim. Prav taka hoja je.« In je spet začel urneje hoditi.

Ko sta prišla na cesto, sta se pridružila Matjaževemu Jerneju, kateremu je ponašala mlada, molčeča žena — iz spodnjih krajev je bila doma — sveženj.

»Pozdravljen, Jančar!« je zaklical Jernej. Poznalo se mu je na hoji, da ga nekoliko ima, ko je vendar vse predrobno stopical, dasi ni bil velik.

»Gremo, Jernej!«

»Jaz seveda, pa ti, ko si siv kot ovca!«

»Kaj siv! Saj nimam moči v laseh, kakor Samson.«

»Hahaha,« se je smejal Jernej. »In žena gre s tabo. Kaj se te še ni naveličala?«

»Jernej!« se je oglasila za njim njegova žena.

»Mh, tale naš. Nobena reč ga ne gane.«

»Seveda me gane. Vidiš, Jančar, šele dva meseca sem oženjen. Pet let so me ženili, preden so mi jo izbrali, in še prezgodaj. Vsaj dva meseca prezgodaj.«

»Zadnji čas, Jernej, imaš vsaj dediča,« se je potegnila Jančarica za ženo, ki si je neprenehoma brisala solze in izpod rute skrivnostno pritrdila Jančarici.

»Poglej — poglej — juhu —« je pokazal Jernej, ko se je izpred Maninega domka snovala procesija otrok za možem.

»Saj sem ji rekel, naj bo doma, ali kar tišči,« se je zagovarjal tovarniški delavec Manin in je zardel.

Možje so vstopili vstric in šli pred ženami in otroki.

Voz s fanti je pridrdral po cesti. Medenina na opremi težke kobile je zvenčkala. Nekdo je vihtel klobuk in klical: »Stran! Dragonci gredo!« Mana je potegnila otroke s ceste, iz kolesnice je brizgnila rjava voda in jih oškropila.

Prišli so do obcestne krčme. Mlinarjev je stal na cesti sredi fantov in točil in pocejal.

»Pojdimo!« jih je nagovoril Jernej. »Zamudite!«

»Naj, smrti še nihče ni zamudil!« je trdil Mlinarjev in izpil.

Pustili so jih in šli dalje.

Čim bliže so bili postaji, tem večje trume so dohajali.

Pri obcestnih hišah so stale stare ženice in si brisale oči in gledale po cesti za trumami, ki so vrvele kakor omotične dalje.

Deset minut so imeli še do postaje, pa so že slišali šum in vzklike in petje množice.

»Ali je ves svet znorel?« je pomislil Jančar, izreči si pa misli ni upal.

Prav blizu postaje so došli samotnega fanta.

»Bog ve, s katerega hriba se je ta utrgal,« je vprašal glasno Jernej trdo za njegovim hrbtom.

Fant se je ozrl in odgovoril:

»S tistega, ki daje cesarju vsaj takih vojakov kot dolina.«

»No, če ni boljših, bomo tepeni,« je pozabljaval Jernej, ki je velikega hribovca pogledal od spodaj v obraz.

»Večkrat ste dolinci bežali pred nami, kot mi pred vami.«

»Saj res ne boš za tek, ko ti že pri tridesetih drsa poje.«

»Tiho!« je zavpil hribovec in stopil hitreje. Jančar je zaostal in se mu pridružil.

»Kaj bi se jezil, saj ga vidiš.« Pomežiknil je proti Jerneju in fantu hotel dopovedati, da je Jernej pijan.

Na kolodvoru in pred njim se je trlo ljudstva.

Voz pri vozu se je vrstil; z zelenimi plahkami odeti konji so razbijali ob tla, zamahavali z glavami po nadležnih muhah, da je pokala ograja, kamor so jih bili privezali.

Ljudje so se gnetli in prerivali brez reda semintja. Skupine prijateljev in znancev so si se gale v roke, možje so pozabljali žen in otrok in se vmešavali med fante.

Pijan možakar, sivih brk, se je prerival med množico, krilil z rokami in kričal:

»Fantje, nič se ne bojte Srba! Kaj bo Srb? Srb je bajtar, naš cesar ima pa dva grunta, še več. Ho, kako bo tepen! Živio!«

Nekaj vinjenih fantov se mu je smejala, drugi so se ga ogibali in mu delali prostor. In kolo-vratil je dalje in ni nehal kričati, dokler se ni zadel ob načelnika postaje, ki mu je velel, naj zapusti peron. Ljudje so se mu hrupno smejali, in vendar je bil ves ta smeh narejen. Iz objokanih oči žena in mater je gledala žalost, tako globoka in pekoča, kakor jo rodi samo smrt, nenadna in nepričakovana. Možje so tajili bridkost, ki jim je gledala iz oči in trepetala na licih. Vesel je bil, kdor je ugledal daljnega znanca, da je imel priliko govoriti vnovič isto in stokrat ponovljeno:

»Ali ti tudi? Pozdravljen, komerat!«

Župnik je stal sredi med ljudstvom, ob njem župan. Vsak hip se je priril kdo do njega in mu ponudil težko roko. Župnik je tolažil, besedoval o naglem koncu vojske, pripovedoval ženam, da bodo možje samo za stražo in da jim ne bo nič hudega, da bo hudo pravzaprav le doma, ko ne bo gospodarjeve roke za delo pri hiši. Samega

sebe ga je bilo sram, ko je govoril in prerokoval in je vedel, da nič ne ve, in je slutil, kar so slutili vsi.

Blizu njega in župana sta stala tiha in žalostna Francka in Matija. Francka je že tretjič prosila Matija: »Kaj ne, da mi boš pisal?«

In Matija je namrščil obrvi, grizel ob povešenih brkih, se prestopal z noge na nogo in včasih zavpil tovarišu, ki se je stiskal mimo nje: »Serbus!« Francki je pa odgovarjal samo z očmi in z roko, s katero je v gneči skrivaj držal njeno desnico, ki se je vsa tresla.

Ko je od daleč ugledala žalostni par Maruša Klepec, ženska brez svojcev, dninarica dveh far in velika opravljivka, si je napravila s komolci gaz med ljudmi, da je prišla do Francke. Spomnila se je lanske jeseni in na kopico pri Matijevih, ko jo je Francka užalila. »Sedaj ji vrnem,« je sklenila škodoželjna. Pa ji ni koj. Pasla se je ob njenem bledem licu, ob njenih od joku pordelih očeh. Ko se je napasla, je potegnila Francko za komolec in se ji zarežala v lice:

»No, ti, ali še veš, kdo mi je fanta umoril, da sem ostala zaničevana samica?«

Francko je podplula rdečica. Nič ni odgovorila. Stopila je bliže k Matiju. Zato ji je Maruša sama povedala:

»Ti si mi rekla na kopici pri Matijevih: Maruša, tebi je Herod fanta umoril, zato si samica. Jaz pa tebi rečem: Če ga je meni umoril Herod, ga bo tebi ustrelil cesar. To je povrnjena ura!«

»Sram te bodi, jezik,« se je okrenil župan in dvignil roko proti Maruši, ki se je vesela osvete gnetla skozi množico.

»Hudobije še vojska ne užene,« je razlagal župan župniku in se še parkrat jezno ozrl za Marušo.

Zadnji se je preril skozi množico Vodnar, mož, ki je imel v cerkvi veliki molitvenik in ki je snoval načrte za elektriko. Za njim je nesla v naročju žena sina Tončka.

»Vojska ti je upihnila elektriko,« ga je takoj zbedel Mlinarjev, ki se mu je kolcalo od pijače.

»Vodnar, nič se ne boj! Še jo boš delal turbino,« ga je branil župan.

»In če je ne bom jaz, jo napravi tale! Je-li, Tonček?«

Mlinar se je sklonil k otroku, ki je s prstki potegnil očetu po licu in jecljal: »Ate — tam — ate!«

Očetu je pritekla solza, zaradi katere si je nerodno posukal brke, da jo je skrli.

Vlak je imel dolgo zamudo. Hrup, vzkliki, valovanje semintja se je poleglo. V množici so nastali vrtinci nemih ljudi, ki so topo zrli v daljno daljo, trudni od hrupa in skrbi. Nekateri so posedli ob progi na svežnje, drugi so tuintam še pregovorili besedo z domačimi, ki so jih spremili. Celo solze so se posušile. Vsak je bil, kakor da ima opravka samo s seboj in s svojo bolečino, ki je doslej prevpita od truščā, zlezla v srce in glodala in rila v njem kakor strup.

Po dolgem čakanju, ki je bilo samo trpljenje in muka, je privozil vlak. Pri oknih je gledalo

natrpano glav. Hripavi glasovi so klicali iz vagonov, roke so vihtele vojaške čepice, nema množica na kolodvoru se je prebudila, črna truma moških se je odtrgala od pisanih ženskih oblek, dvignil se je glasen jok, nastalo je prerivanje, gneča, vmes jezni kriki sprevednikov, dokler se niso s hruščem zaloputnila zadnja vrata odprtih kupejev. Iz vlaka je sičala para, hropeč je dahnil črni dim nad postajo.

In vsi, ki so se odpeljali, in vsi, ki so ostali doma, so občutili, da se je zgodilo nekaj velikega.

DR. A. STEGENŠEK: O CRIVELLIJEVI VERONEŠKI MADONI.

Koncem srednjega veka je med benečanskimi slikarji Carlo Crivelli (o. 1440. — o. 1493.) posebna in izrazita prikazen. Učenec slikarske šole na otoku Muranu pri Benetkah je občutil tudi vpliv padovanskih mojstrov, deloval pa je v pokrajini okoli Jakina (Ancona), kjer je imel delavnico v mestecih Fermo in Ascoli. Slikal je samo verske predmete, in sicer silno skrbno in vestno, ljubil je drago opravo in zlato okrasje; v oblikah je za svojo dobo nekoliko zaostal, odličen pa je po srečni domišljiji in globokem verskem čuvstvu. S ponosom se je podpisoval na svojih delih kot Benečan (Venetus), pozneje tudi kot vitez (eques), odkar ga je napolitanski kralj Ferdinand II. odlikoval. Radi izredne vrednosti so skoro vsa Crivellijeva dela prešla iz cerkev, za katere so bila ustvarjena, v muzeje po Italiji, v Parizu, Berlinu in predvsem v Londonu, kjer jih je nad tretjino. Nas zanima slika Matere božje, ki jo je naredil v mladosti za samostan sv. Lovrenca v Benetkah, dandanes pa se nahaja v mestni zbirki v Veroni. Te podobe ni še nihče prav tolmačil; obenem je tu ključ za spoznanje podobnega miselnega kroga v umetnosti in slovstvu, in sicer tudi naših krajev.

Oglejmo nekoliko to veroneško sliko! Ob spodnjem robu se vidi kamenita ograja, pokrita s svilnato preprogo z valovitimi črtami. Na njej stoji na blazini dete Jezus, staro približno poldrugo leto; da ne bi padlo, ga s sklenjenimi rokami čuva Marija, ki obenem moli, stojé za ograjo. Pred Izveličarjem klečita na desni na preprogi dva dečka v kratkih, brezrokavnih srajcah ter mu kažeta bič in trnjevi venec, zadaj za njima se je

približal le okoli ledja ogrnjen tovariš ter je prinesel križ. Kristus ga je zagledal, z levim kazalcem kaže nanj, a obrača glavo proč in zre navzgor. Zdi se, kakor če bi v daljavi zrl nedopovedljive prikazni: Ves je zavzet, usta ima odprta, bridkost mu polje na obrazu. Na levi je drug prizor. Gol deček objema steber bičanja s pojočim petelinom na vrhu, njegovi oblečeni tovariši (v kratkih brezrokavnih suknjicah s širokimi pasovi in v rimskih vojaških škornjih) imajo v rokah orodje za križanje — lestvico, sulico, jesihovo posodo in žeblice.

Za Marijo je zid iz rezanega kamena, a je zanemarjen in razpada; kvaderniki se luščijo, izza njih poganja zelišče. Zgoraj se sloči ob straneh v dveh lokih ter nosi vrhu ozkega okrajka pare mramornatih stebričev s polkrožno odprtino v sredi. Koder se vidi nebo, je zastrto in z oblaki prepreženo. Na desni zremo v daljavi križanje, zgoraj nad okrajkom pa brenkata poleg cvetlične žare angelčka na mandolino in harfo. Ne smemo spregledati svilnate preproge za Marijo, potem venca bujnega sadja z obema kalinoma in umetnikovega podpisa ob spodnjem robu: Opus Karoli Crivelli Veneti. Slika je bogata glede dejanja in barv ter polna poezije, njen pomen pa ni povsem jasen.

Crowe in Cavalcaselle¹ imata dečke na levi in desni od Marije za angele, več pa ne vesta. Ne razložita, zakaj nimajo peruti, kakor oba muzikanta na vrhu, ne zmenita se za njih različno opravo in ne za to, kaj pravzaprav počnejo. Rushforth, najnovejši Crivellijev življenjepisec, vidi v

¹ Crowe und Cavalcaselle, Geschichte der italienischen Malerei, Deutsche Ausgabe von Jordan. Bd. V, S. 80.